

Schmittův *Pojem politična* jako prizma pro hodnocení „války proti terorismu“?

TOMÁŠ BLAŽEK*

Abstract: Schmitt's Concept of the Political as a Prism for Assessing "the War on Terror"?

The Concept of the Political is the first book by Carl Schmitt translated and published in the Czech Republic. As such it deserves a treatise that would put it into the larger context of Schmitt's life and work, which is the aim of this review essay. Therefore key concepts (not only) from The Concept of the Political are explained. The essay also goes beyond the classical labeling of Schmitt as realist and focuses also on his more general critique of modernity and of the technological thought characteristic of our epoch. This way we can better understand why Schmitt fascinates the contemporary left as well as right. It also shows his relevance to many current discussions, for example those concerning the War on Terror. How shall we classify Guantanamo? As an example par excellence of a decision of a sovereign in exceptional circumstances, or as a result of the depoliticisation of the political? This essay, however, does not give a specific answer to this question. Rather, it is intended as an introduction of this „Schmittian“ debate to the Czech academic milieu.

Keywords: Carl Schmitt, depoliticisation, critique of modernity, realism, war on terror, exceptionalism

Schmitt, Carl. 2007. *Pojem politična*. Brno, Praha: CDK, OIKOYMENH

1. Úvod

Na český trh se letos konečně dostal první překlad některého z děl Carla Schmitta, a to díky společnému počínu nakladatelství CDK a OIKOYMENH. Což je až s podivem, protože Schmitt patří v současnosti k nejvíce diskutovaným politickým (ale rovněž právním) teoretikům, ať už v anglosaském, frankofonním, či německém světě. Schmitt totiž vyvolává tolik kontroverzí a sporů jako málokterý jiný politický myslitel dvacátého století. Pro jedny představuje „korunního právníka Třetí říše“ a spoluviníka hrůz, kterých se dopustil Hitlerův režim, pro jiné geniálního kritika rozporů moderní doby. Složení druhé ze zmíněných skupin je přitom značně rozmanité, Schmitt neuchvacuje pouze současnou pravici, ale rovněž nemálo levicových, často dokonce radikálně levicových autorů.¹ V českém prostředí sice není úplně neznámý,² ale

* Autor je studentem politologie a práva na Masarykově univerzitě. E-mail: tomas.blazek@gmail.com.

srovnatelné pozornosti se mu zdaleka nedostává. A to je rozhodně škoda. Vydání *Pojmu politična* lze snad považovat za symbolický počátek širšího zájmu o Schmitta i u nás. Cílem této stati tak je vedle recenze knihy *Pojem politična* její zasazení do širšího kontextu Schmittova díla a zejména poukázání na její aktuálnost pro některé nadmíru současné politické polemiky.

Schmitta lze, jak již bylo naznačeno v předchozím odstavci, nahlížet z různých perspektiv. Proto se i výklad v této stati bude odvíjet po více osách. Tou první je „Schmitt-realista“, kdy jedním ze zásadních postulátů *Pojmu politična* je potřeba vymezit politiku jako samostatnou normativní sféru, nezávislou na jiných normativních systémech, mj. i morálce. Tím se Schmitt řadí do tradice politického myšlení datující se přinejmenším od Machiavelliho, jejíž představitelé se ostře vymezují vůči moralizaci politiky. Proces depolitizace politična, tj. popírání výjimečnosti politické sféry, je dle Schmitta důsledkem působení liberalismu, který se tak stává terčem jeho ostré kritiky. Další osou pak je jeho kritika modernity jako takové. Schmitt totiž náleží ke generaci myslitelů jako Max Weber, Martin Heidegger či Georg Lukács, kteří se intenzivně zabývali problematikou technologie a kladli si otázky po společenských a politických důsledcích technologického pokroku. Schmittovy odpovědi se pak nesou v duchu varování proti postupující racionalizaci moderních společností. Podle některých autorů se tyto Schmittovy analýzy, jakkoli to může znít překvapivě a provokativně, až tak neliší od závěrů, k nimž dospívají představitelé kritické teorie (McCormick 1999).

Kromě rozboru Schmittova díla si však zaslouží pozornost také jeho životní osud. „Řešení“ všech německých problémů, kterými se Schmitt intenzivně zabýval, nalezl ve třicátých letech minulého století Hitler, přičemž Schmitt se ve službách jeho režimu aktivně angažoval. Bylo by však příliš jednoduché na tomto základě Schmittovo politické myšlení oceňovat jako nacistické a vyloučit jej proto z oblasti zájmu všech slušných lidí, jak se někdy děje. Na Schmittovi lze nalézt mnoho, co jeho zařazení do nacistické „škatulky“ problematizuje. Na druhou stranu ale ani nelze od této periody Schmittova života při hodnocení jeho díla zcela odhlédnout. Ať už jen proto, že silně koreluje s jedním proudem kritiky realistického politického myšlení – totiž obviněním z ústupnosti, ne-li přímo dláždění cesty autoritářským či totalitním režimům. Samostatná část tak bude věnována vztahu Schmitta a národního socialismu.

2. Carl Schmitt jakožto realista³

Schmitt zahajuje svůj spis *Pojem politična* tvrzením, že „pojem státu předpokládá pojem politična“ (Schmitt 2007: 19). Politično, jeho vymezení a hlavně porozumění političnu je tak základním atributem fungování státu. Tím, čím je v politické filosofii Thomase Hobbesa přirozený stav, tím je pro Schmitta pojem politična. Schmitt zároveň postuluje požadavek na uznání politična za *samostatný normativní systém*. Při vymezení politična si není možno vystačit s definicemi, které pracují s kategoriemi charakteristickými pro jiné již ustavené normativní systémy (náboženství, morálka, ekonomika atd.). Pro politično je potřeba nalézt zcela autentické kategorie.

Jako je morálka založena na rozporu dvou protikladných pojmů dobro a zlo a obdobně i ostatní normativní systémy pracují s určitým protikladem, v politické sféře tvoří klíčovou bipolaritu pojmy *přítel* a *nepřítel*. Což však neznamená, že by každý náš partner v rámci určitého politického vztahu musel být buď čistě přítel, nebo nepřítel. Tyto kategorie vyjadřují pouze krajní podobu vztahu, vztah v jeho nejryzejší podobě. V realitě je pak politický vztah často

zastřený a jeho aktéři si jej kolikrát ani neuvědomují. Velmi matoucím dojmem může působit i jazyk, protože lidé se ve vztahu k citlivým otázkám často uchylují k používání terminů, jež evokují jejich neutrálnost, čistě technický charakter. Schmitt zde uvádí příklad německých poválečných reparací (používaných namísto slova tribut), které však přes veškerou snahu nemohou skrýt svůj politický podtext. Častá je také snaha pomocí této slovní ekvilibristiky vykreslit sebe sama jako představitele ne-politična, tedy něčeho lepšího a nadřazenějšího.

Požadavek na autonomii politična nevyklučuje ani možnost jeho překrývání s jinými sférami – ten, kdo je náš nepřítel, může být zároveň považován za zlého, za hospodářského konkurenta apod. Nicméně nemusí tomu tak být, politický nepřítel zůstává nepřítelem, i když není např. morálně zlý. Stejně tak je důležité si uvědomit, že politické kategorie přítel a nepřítel se vztahují výlučně k veřejné sféře a nemají vůbec nic společného s tím, s kým se přátelíme či nepřátelíme v našem soukromém životě.

Důležitou pak je potřeba uvědomit si, v čem spočívá samotné jádro vztahu přítel – nepřítel. Touto esencí, tímto extrémním vyjádřením vztahu, je možnost střetu na život a na smrt. Střet se může projevit v ideové rovině, v podobě ekonomické konkurence apod., ale i za těmito jeho mírnějšími formami se bude v pozadí vždy vznášet reálná možnost válečného střetnutí, tedy možnost fyzické likvidace protivníka – nepřítele (Schmitt 2007: 26–37).

Moderní liberalismus pak podle Schmitta v rétorické rovině usiluje o *depolitizaci politična*. To znamená o *popření výjimečnosti* politické sféry. Ta je v pojetí liberálů pouze jednou z mnoha dalších sfér (spolu s náboženskou, kulturní, hospodářskou atd.), aniž by od nich byla kvalitativně jakkoliv odlišná.

Liberální nechut' k političnu je způsobena několika faktory. Na prvním místě stojí liberální doktrína základních lidských práv a z ní vyplývající výrazný individualismus. Ten logicky musí být v rozporu se Schmittovým konceptem politična, který vznáší požadavek na možnost politického suveréna rozhodovat o válečném stavu, tedy o tom, kdy a proti komu mají jít jeho občané prolévat krev. Naproti tomu „pro jednotlivce jako takového neexistuje žádný nepřítel, s nímž by musel bojovat na život a na smrt, jestliže sám nechce“ (Schmitt 2007: 70). Těžiště tohoto zásadního rozhodnutí je tedy přeneseno z politické entity na jednotlivce, čímž daná politická entita pozbývá svůj nejrudimentálnější význam.

Dalším pramenem nechuti k političnu je liberální důraz na dvě odlišné sféry, ekonomickou a etickou. Zhoubně vášně, jež bývaly v minulosti hlavním impulsem pro politická rozhodnutí, mají být vytlačeny chladným ekonomickým kalkulem vycházejícím z našich zájmů a racionální diskusí. Politika je tak redukována na prostor, který není ničím jiným než projekcí ekonomických a morálních zásad. „Liberalismus se v dilematu ducha a ekonomiky, pro něj typickém ... pokusil zredukovat nepřítele po obchodní stránce na konkurenta a po duchovní stránce na protivníka v diskusí“ (Schmitt 2007: 28). „Místo jasného rozlišení dvou rozdílných stavů ‚války‘ a ‚míru‘ nastupuje dynamika věčné konkurence a věčné diskuse“ (Schmitt 2007: 70–71). Ekonomické a etické kategorie se tak snaží potřít politické s tím, že nová realita bude mírumilovnější a celkově lepší.

Tato představa je podle Schmitta falešná, a co hůř, její důsledky mohou být tragické. Především je třeba si uvědomit, že i tento nový systém se dříve či později uchýlí k nějaké době politických vztahů. „I tento údajně nepolitický, a zdánlivě dokonce antipolitický systém slouží existujícím seskupením přátel a nepřátel, nebo vede k seskupením novým, a nemůže uniknout logice politična“ (Schmitt 2007: 77). Avšak poznání uvedené skutečnosti je ztěžováno

a komplikováno matoucí liberální terminologií. Její osvojení si přitom může ohrožovat jak jejího nositele, tak jeho okolí. Stát, jehož politický diskurs je ovládan liberálními vzorci myšlení, se může stát velice snadno bezbranným proti silám, které jej ohrožují – ať už přicházejí zevnitř, nebo zvně. Na druhou stranu humanisticky universalistická rétorika může zahraniční politiku státu velice snadno proměnit v značně nehumánní sérii křížáckých tažení. Každému z těchto důsledků liberální moralizace (a ekonomizace) politického myšlení bude nyní věnována zvláštní pozornost.

2.1 Bezbrannost pluralitního státu

Úvahy o depolitizaci politična nejsou žádným samoučelným intelektuálním cvičením. Schmitt ve svých dílech reaguje na hlubokou krizi, v níž se nalézala Výmarská republika, přičemž jednu z příčin její neschopnosti se s touto krizí vypořádat vidí v její „slabosti“. Slabosti, kterou považuje za nutný důsledek vládnoucích liberálních ideologií.

Existence státu je úzce spjata se správným pochopením pojmu suverénita, respektive suverén. Suverén je totiž tím, kdo má nezpochybnitelné právo rozhodovat o tom, kdo představuje přítele, či nepřitele. A to včetně vnitřního nepřitele. Liberální pluralismus takové pojetí suveréna podkopává, protože nedává žádnou odpověď na otázku, proč lidé „vedle náboženských, kulturních, ekonomických a dalších sdružení vytvářejí také ještě sdružení politické, *governmental association*, a v čem spočívá specificky politický smysl sdružení tohoto posledního druhu“ (Schmitt 2007: 44). Pluralitní teorie státu podle Schmitta musí nevyhnutelně vést k redukci státních mechanismů na jakási pouhá pravidla „fair play ...“, což se v posledku, v pluralistickém rozpuštění jednoty politického celku, dostane do bodu, kde je jednota pouhým aglomerátem měnících se aliancí mezi různorodými skupinami“ (Schmitt, citováno dle Mouffe 1999: 49). V rámci takové teorie pak není místo pro poznání skutečnosti, že „politická entita je něčím specificky odlišným a tváří v tvář ostatním sdružením tím rozhodujícím“ (Schmitt 1996: 45).

Schmitt tento typ úvah rozvíjí i ve svých ranějších dílech, která předcházejí *Pojmu politična*. Např. v jedné ze svých vůbec prvních knih nazvané *Politická teologie* (Schmitt 1988) zasazuje velice podobné postřehy do právně teoretického pojednání. Moderní liberální konstitucionalismus podle něj vede v právním myšlení k zastření toho, že suverén je sice vázán právním řádem, ale zároveň jej v existenciálním smyslu transcenduje. Schmitt tento svůj závěr vtěluje do slavné definice suveréna, podle níž je „suverénem ten, kdo rozhoduje o výjimce“ (Schmitt 1988: 1). Suverén tak podle uvedeného pojetí v jistém smyslu stojí nad právem.

2.2 Imperialismus liberálního universalismu

Schmitt bývá také někdy interpretován jako oslavovatel války. Válka však pro něj není cílem, k němuž bychom měli směřovat, Schmittovým záměrem není idealizace nebo propagace války. Válka není ani dobrá ani zlá, protože je inherentně spjata s politickou sférou, nikoli se sférou např. morálky. Takovou „neutrální“ válku nelze velebit, ale zároveň musíme být neustále připraveni na tu možnost, že k válce dojde.

Naopak „moralizace“ války, jakkoli je motivována „humánními pohnutkami“, podle Schmitta může vést v konečném důsledku ke značně „nehumánním“ důsledkům. Ve chvíli,

kdy je pacifista ochoten vést válku proti „narušiteli míru“, či jakkoli jinak svého protivníka nazve, v ten moment je vztah přítel – nepřítel zaktivizován. Tak tomu je především proto, že „*lidstvo* jako takové žádnou válku vést nemůže, protože nemá žádného nepřítele, alespoň ne na této planetě“ (Schmitt 2007: 54). Problém je v tom, že takové války jsou považovány za „definitivně poslední války lidstva. Takové války jsou pak nutně válkami zvlášť intenzivními a nelidskými, protože tím, že *překračují hranice politična*, musí nepřítele současně degradovat v morálních i dalších kategoriích a učinit z něho nelidské monstrum, jež musí být nejen odraženo, nýbrž definitivně *zničeno; není to tedy už jen nepřítel, který musí být odkázán zpět do svých hranic*“ (Schmitt 2007: 37). Podle Schmitta pak liberální moralizace postupuje ruku v ruce s ekonomizací politického myšlení: „Pojem směny sám o sobě nijak nevyklučuje, že jeden z kontrahentů utrpí újmu a že systém vzájemných smluv se nakonec změní v systém nejhoršího vykořisťování a útisku“ (Schmitt 2007: 76). Když se vykořisťování a utlačování pokusí v takové situaci bránit, tak to nemohou činit ekonomickými prostředky. Držitel ekonomické moci pak bude považovat každý pokus změnit jeho mocenskou pozici ne-ekonomickými prostředky za násilí a zločin a bude hledat prostředky k jeho zastavení. V takto vedené válce však „protivník už není označován jako nepřítel, zato je jako rušitel a znesvětitel míru postaven *hors-la-loi* a *hors l'humanité* a z války vedené pro udržení a rozšíření ekonomických mocenských pozic se musí nasazením propagandy učinit ‚křížové tažení‘ a ‚poslední válka lidstva‘“ (Schmitt 2007: 77).

3. Schmittova kritika modernity

Dalším důležitým aspektem Schmittova díla je jeho náhled na modernitu. Třeba John McCormick dokonce považuje Schmittovu kritiku liberalismu za svým způsobem druhotnou, za „pouhou“ konkrétní aplikaci jeho obecnější kritiky moderního myšlení, která je obsažena v jeho dalších, možná ne tak známých, dílech *Politický romanticismus, Římský katolicismus a politická forma* či *Epocha neutralizací a depolitizací* (McCormick 1999: 4). Právě poslední ze zmíněných děl je součástí recenzovaného vydání *Pojmu politična* (spolu se třemi korolářiemi), což je další důvod, proč se této tematice blíže věnuji.

McCormick zajímavým způsobem srovnává Schmita s jeho současníkem Lukácsem a nachází mezi nimi řadu shodných rysů ve způsobu, jakým se vypořádávají s Weberovou teorií modernity.⁴ Schmitt tak například ve stejném duchu jako představitelé kritické teorie vyčítá Weberovi jeho podcenění role iracionalismu v moderní době. Weber dle něj nahlíží projevy iracionalismu v současném světě jako něco vnějšího racionálnímu systému, což je ale omyl, protože ony jsou jeho inherentní součástí (McCormick 1999: 31–37). Schmitt však ve svých dílech (především *Politický romanticismus*)⁵ intenzivně kritizuje rovněž opačnou pozici, krajní iracionalismus. V kontextu výmarských rozporů mezi pozitivisticky orientovanými neo-kantovci a existencialisticky laděnými neo-nietzscheovci se tak Schmitt snaží obhájit pozici, která by byla (dialektickou) syntézou těchto dvou extrémů (tamtéž: 9–11).

Kritika pozitivismu však je přece jen tím, co ve Schmittově díle převažuje. Schmitt chápe problém technologie jako mnohem víc než pouhé šíření nových přístrojů, spojuje je rovněž s rozvojem „ekonomicko-technického myšlení“ (tamtéž: 18). „Instrumentální racionalita“ zaplavující svět jej děsí, protože nastoupená cesta vede neodvratně k „relativismu“ (tamtéž: 42).

Podle Schmitta dochází ke smazání hranice mezi pravidly řídícími lidské jednání a těmi, které řídí neživý svět. V důsledku toho se „moderní technologie stává snadno služebníkem toho či onoho přání či potřeby. V moderním hospodářství totálně iracionální spotřeba odpovídá totálně racionalizované produkci. Úžasné racionální mechanismus splní jakoukoli žádost, vždy se stejnou soustředěností a precizností, ať už se týká hedvábné halenky anebo jedovatého plynu“ (Schmitt, citováno dle McCormick 1999: 43). V právním myšlení tomu není jinak. Konstitucionální liberalismus, představovaný např. „ryzí teorií právní“ Hanse Kelsena, velkého Schmittova výmarského intelektuálního protivníka, je založen na snaze ztotožnit stát s právním řádem představovaným systémem norem, který je v poslední instanci odvoditelný od jakési základní normy (*grundnorm*). Slovy George Schwaba „suverenita práva by měla nahradit suverenitu lidu“ (Schmitt 1988: xvi). Podle Schmitta je charakteristickým rysem právního pozitivismu zavírání očí před skutečností, že právo nedovede dopředu předpovědět všechny možné situace, které mohou ve vývoji společnosti nastat. Tyto mezery v právo nebo též výjimky tudíž nelze vyřešit pomocí právních prostředků – je třeba je řešit politicky. Jinak řečeno, právo musí mít nějaký extraprávní základ, nemůže být v celé své totalitě sebevysvětlující, což velmi dobře věděly tradiční přirozeněprávní doktríny. Jenže jejich esence byla ztracena v důsledku působení moderního racionalismu, který ovládl rovněž právní teorii. Schmittův koncept výjimky, od něž odvozuje své pojetí suveréna, je tak motivován snahou nabourat toto racionalistické schéma (Schmitt 1988: 5–15).

Návaznost právě uvedeného na výše podrobně rozebíraný koncept depolitizace politična Schmitt rozvádí ve stati *Epocha neutralizací a depolitizací* (Schmitt 2007: 78–92). Zde pojednává problematiku technologie v souvislosti s procesem neutralizace, který v Evropě probíhá od šestnáctého století. Jeho podstatou je snaha o nalezení neutrální, bezkonfliktní sféry, „kde by spory ustaly, kde by se lidé mohli dorozumět, sjednotit a navzájem přesvědčit“ (tamtéž: 86). V každém století byla tato neutrální sféra identifikována s něčím jiným, aby konečně ve dvacátém století byla ztotožněna s technologií. Ovšem stejně jako se všechny předchozí „neutrální“ sféry nakonec staly bojovými arénami, tak stejný osud čeká i technologii.

Popsaný proces neutralizace vysvětluje, proč je s ideou technologického pokroku spojována představa pokroku „humanitárně-morálního“. Ovšem Schmitt před takovým rovnítkem varuje a se svou typickou sžíravostí vykresluje přesně opačný scénář: „[V]elké masy industrializovaných národů vyznávají ještě i dnes tupé náboženství technicity ... a neuvědoměle věří, že tu byla nalezena ona absolutní depolitizace, která je hledána již po staletí a díky níž přestává válka a začíná universální mír. Technika ale nemůže dělat nic jiného než stupňovat mír nebo válku. ... Dnes ... známe dokonce skrytý zákon tohoto slovníku a víme, že nejstrašlivější válka je vedena jen ve jménu míru, že k nejděsivějšímu útisku dochází jen ve jménu svobody a že nejhrůznější nelidskosti jsou páčány jen ve jménu lidskosti“ (tamtéž: 91).

4. Schmitt a nacismus

V souvislosti s hodnocením Schmitta se lze někdy setkat s jeho jednoduchým označením za nacistu, jehož filosofie nám již dnes nemá příliš co říct, ledaže bychom si přáli uzpůsobit naše politické instituce po vzoru hitlerovského Německa. Tento přístup je však drtivou většinou

současných Schmittových komentátorů odmítán, a to i těmi, kteří jsou jinak ke Schmittovi spíše kritičtí (viz McCormick 1999: 14–15). Schmitta je podle nich třeba „brát vážně“ a skutečnost, že mu v mnohém dáme za pravdu, z nás ještě zdaleka nedělá nacisty. Ostatně Schmitt sám nebyl zrovna nejtýpčtějším členem NSDAP a ani okolnosti jeho spolupráce s hitlerovským režimem nebyly úplně černobílé.

Předně je třeba si uvědomit, že Schmitt v průběhu dvacátých let minulého století rozhodně nepatřil do tábora radikální německé pravice, která se s existencí republiky jako takové nehodlala nikdy smířit. Naopak, Schmitt podporoval spíše prosystémově orientované politické síly (katolickou stranu Centrum) (Balakrishnan 2004: 4). Ještě na začátku třicátých let Schmitt hlasitě varoval před nebezpečím rozbití republiky hrozícím nejen ze strany komunistů, ale také nacistů. Schmitt přímo vyzýval Hindenburga, aby si extenzivně vyložil pravomoci, které mu ústava svěřovala pro případ mimořádných situací, a tvrdě se vypořádal s antisystémovou opozicí, která představovala přesně v duchu Schmittových kategorií nepřítele par excellence. Hindenburg měl dle Schmitta opustit striktně legalistické chápání výkonu své funkce a jednat více v intencích legitimacy. Například podle George Schwaba to nebyla schmittovská logika, co způsobilo rozvrat Výmarské republiky, ale naopak odmítnutí politických elit země akceptovat ji (Schmitt 1996: 11–16, viz též Gottfried 1990: 32–36).

Rovněž Schmittova ranější díla v mnoha ohledech protirečí nacismu. Jak například připomíná Paul Gottfried (1990: 31), Schmittovo pojetí suverenity bylo vždy striktně ne-etnické, což příkře kontrastuje s rasismem nacistické ideologie. Schmitt nikdy za trvání Výmarské republiky neprojevil žádné známky antisemitismu, přinejmenším ne veřejně. Přičemž v té době antisemité příliš netrpěli zábrany přihlásit se ke svým stanoviskům. Schmitt měl naopak mnoho přátel a sympatizantů mezi Židy.⁶ Antisemitské argumenty se staly součástí jeho slovníku až za vlády Hitlera. Ovšem je třeba také připomenout, že Schmitt tento svůj antisemitismus po skončení války neopustil, což poněkud zpochybňuje stanovisko, že nešlo o nic víc než o oportunistickou masku nutnou k přežití (McCormick 1999: 266–270).

Stejně tak je sporné vykládat „výmarského“ Schmitta jako teoretika totalitárního státu. Schmittovy koncepty zcela jistě nesou rysy blízké autoritativním režimům, avšak jeho cílem nebylo totální státní ovládnutí soukromého života občanů (Gottfried 1990: 31–32). Koncept suveréna pro něj neznamená, že „každý detail existence každého člověka, jenž patří k nějaké politické jednotě, by musel být určován a přikazován ze strany politična nebo že centralistický systém by snad zničil každou jinou organizaci nebo korporaci“. Politická jednotota je „rozhodující jednotou ve vztahu k seskupení přítel nebo nepřítel a v tomto smyslu (nikoli v nějakém absolutistickém smyslu) je suverénní“ (Schmitt 2007: 39).

Velmi přesvědčivě hodnotí Schmittovy pohnutky provázející jeho vstup do NSDAP Gottfried. Podle něj rozhodně nešlo o žádný entuziastický krok, Schmitt sledoval převážně pragmatický zájem, kterým bylo působit v nových strukturách jako jakási „umírněná síla“, a prosazovat tak svoje představy o uspořádání země. Schmitt již zřejmě neviděl žádnou alternativu nacismu, žádnou jinou reálnou politickou sílu schopnou uchránit zemi před propadem do chaosu (Gottfried 1990: 35–36). Schmittovi se zpočátku dařilo prosazovat na vlivná místa (získal např. prestižní profesuru veřejného práva na Berlínské univerzitě), ovšem již v roce 1936 jeho kariéra v podstatě skončila, když byl svými mocenskými rivaly donucen nedobrovolně se stáhnout do ústraní (Gottfried 1990: 37). Jak podotýká McCormick, mnozí jiní Schmittovi spolupůdnicí by si titul právního teoretika národního socialismu svou životní a „odbornou“

aktivitou zasloužili daleko více a přitom nebyli po válce zdaleka tak nemilosrdně ostrakizováni z německého veřejného a akademického života (1999: 267).

Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že byť nelze položit jasné rovnítko mezi Schmittovo politické myšlení a nacismus, tak stejně problematické je nahlížení Schmitta jako „obětního beránka“, který si vysloužil svou negativní pověst zcela neprávem. Podle některých autorů se Schmittovi až příliš snadno podařilo uzpůsobit své politické koncepty tak, aby sloužily zájmům nacistické propagandy. Podle Tracy Strong to přímo vyplynulo z jejich podstaty. Pokud Schmitt dovedl sebe sama přesvědčit, že oponenti Hitlerova režimu jsou nepřitelem představujícím hrozbu německé identity, a zdůvodnil si tak nutnost vstoupit do jeho služeb, pak to může vypovídat o příliš zjednodušujícím charakteru konceptu politična (Strong 1996: xxiii-xxiv). Otázkou také je, jak upozorňuje McCormick, zda Schmitt někdy sám nesklouzává do přesně těch pozic, které sám v některých svých dílech kritizuje, tj. do krajní polohy duality vědecké analýzy a mytického romanticismu. Schmittův koncept politična, vyvolávaný jeho autorem proti neutralitě moderního státu, totiž mnohdy nabývá rozměrů nietzscheovského mýtu (McCormick 1999: 295–299).

5. Závěr

Na základě výše uvedeného snad již není tak překvapivá skutečnost, že se na Carla Schmitta mohou přesvědčivě odkazovat autoři náležející do jinak jen těžko slučitelných ideologických táborů. Co je pak ještě zajímavější, je hojnost, s jakou je využíván v diskusích na různá aktuální politická témata. Vezměme si příklad boje proti terorismu, který se těší zvýšenému zájmu po událostech z 11. září 2001. V této debatě se lze setkat na jedné straně s argumenty prosazujícími potřebu omezovat výrazněji základní práva a svobody v krizových momentech, jak o tom svědčí např. koncept „bránící se demokracie“ (*militant democracy*) (k návaznosti autorů, kteří tento koncept rozpracovávají, na Schmitta viz např. Sajo 2004). Z druhé strany pak zní kritika „křížového tažení“ konaného ve jménu „svobody“ Spojenými státy americkými a jejich spojenci, včetně prostředků, kterých je při této příležitosti užíváno (k „schmittovskému“ inspirovaným příspěvkům v tomto duchu viz např. Security Dialogue 2006). Guantanamo můžeme chápat na jedné straně jako akt suveréna vůči nepříteli ve výjimečné situaci, ale také jako důsledek depolitizace politična, války vedené v kolejiích moralistických schémat, která pak nutně degraduje protivníka na nelidské monstrum, stojící *hors-la-loi*.

Cílem tohoto příspěvku však není zabíhat hlouběji do naznačené diskuse. Záměrem bylo pouze představit Schmitta jako autora, který nás vybavuje intelektuálním instrumentářiím k promýšlení složitých problémů, jež před nás staví současnost, aniž by na ně dával černobílou odpověď. Schmitt je pak aktuálním autorem i navzdory svému životnímu osudu poznamenaným kolaborací s nacistickým režimem. Nebo možná je jím právě proto. Podcenění problémů, jež přináší naše doba, by nás totiž mohlo přivést do stejně slepých uliček, v jakých se ocitl ve třicátých letech minulého století Schmitt. Pozornost si však samozřejmě nezaslouží pouze *Pojem politična*, ale i další jeho práce, z nichž některé (zdaleka ne všechny) byly v této stati krátce zmíněny a představeny. Doufejme, že jejich české vydání bude brzy následovat.

Poznámky

1. Mezi nejvýznačnější pravicové apologety Schmitta patří americký paleokonzervativce Paul Gottfried, na opačné straně ideologického spektra stojí např. americký radikálně levicový časopis *Telos*, či takoví představitelé evropské levice, jako je Chantal Mouffe, Slavoj Žižek či Jacques Derrida. Paradoxně se zdá, že Schmitta si „přivlastňuje“ spíše současná levice. K zajímavému vysvětlení, proč Schmitt neoslovuje téměř vůbec americkou pravici, viz Gottfried (1990: 50–56).
2. Z tuzemských autorů, kteří ve svých dílech pracují s jeho koncepty, lze jmenovat např. Pavla Baršu (Barša 2003: 104–117) anebo Jiřího Přibáně (Přibán 2001: 151–157).
3. Tato část statí je rozpracovanou a aktualizovanou verzí článku publikovaného jako Blažek (2004).
4. McCormick proto Schmitta nazývá „pravicovým dialektikem“ (1999: 37).
5. Toto dílo pak lze číst také jako doklad toho, že Schmitt nikdy neusiloval o naprosté popření moderní doby, jak je patrné z výsměchu, kterým častuje romantiky nostalgicky oslavující minulost.
6. Za všechny stačí zmínit mladého obdivovatele jménem Leo Strauss.

Literatura

- Balakrishnan, Gopal. 2004. „The Life and Legacy of Carl Schmitt.“ In: The University of Chicago Political Theory Workshop, Fall 2004/5 (on-line text: <http://ptw.uchicago.edu/gopal01.pdf>).
- Barša, Pavel. 2003. *Hodina impéria*. Brno: IIPS.
- Blažek, Tomáš. 2004. „Schmittův koncept politična a jeho aplikace na mezinárodní vztahy.“ *Global Politics* (on-line text: www.globalpolitics.cz).
- Gottfried, Paul. 1990. *Carl Schmitt. The Thinkers of Our Time*. London: The Claridge Press.
- McCormick, John P. 1999. *Carl Schmitt's Critique of Liberalism. Against Politics as Technology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mouffe, Chantal. 1999. „Carl Schmitt and the Paradox of Liberal Democracy.“ In: *The Challenge of Carl Schmitt*. Ed. Ch. Mouffe. London, New York: Verso, p. 38–53.
- Přibán, Jiří. 2001. *Disidenti práv*. Praha: SLON.
- Sajo, Andras, ed. 2004. *Militant Democracy*. Eleven International Publishing.
- Security Dialogue. 2006. „Special Section: Theorizing the Liberty-Security Relation: Sovereignty, Liberalism and Exceptionalism.“ In: *Security Dialogue*, Vol. 37, No. 1, March 2006.
- Schmitt, Carl. 1985 [1926]. *The Crisis of Parliamentary Democracy*. Cambridge, London: The MIT Press.
- Schmitt, Carl. 1986 [1919]. *Political Romanticism*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Schmitt, Carl. 1988 [1922]. *Political Theology*. Cambridge, London: The MIT Press.
- Schmitt, Carl. 1996 [1932]. *The Concept of the Political*. Chicago: Chicago University Press. Translation and Introduction by George Schwab.
- Schmitt, Carl. 2000 [1925]. „Rzymiski katolicyzm i polityczna forma.“ In: *Teologia polityczna i inne pisma*. Carl Schmitt. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Schmitt, Carl. 2007. *Pojem politična*. Brno, Praha: CDK, OIKOYMENH.
- Strong, Tracy B. 1996. „Foreword: Dimensions of the New Debate Around Carl Schmitt.“ In: *The Concept of the Political*. Carl Schmitt. Chicago: Chicago University Press.